

I

În Tebaida, pe culmea unui munte, un tăpșan rotunjit în formă de semilună și împrejmuït cu bolovani.

Coliba ermitului se află în fund. E făcută din pământ și stuf, cu un acoperiș scund, fără ușă. În interior se vede un urcior lângă o pâine neagră; în mijloc, pe o laiță de lemn, o carte mare; pe jos, împrăștiate, împletituri din papură, două, trei rogojini, un coș, un cuțit.

La câțiva pași de colibă e o cruce înaltă, înfiptă în pământ; și, la celălalt capăt al tăpșanului, un bătrân palmier gârbovit se apleacă peste abis, căci muntele este tăiat abrupt, și Nilul pare un lac la poalele falezei.

Vederea este mărginită, la dreapta și la stânga, de împrejmuirea de stânci. Dar înspre deșert, ca o succesiune de plaje, imense ondulații paralele de un galben-cenușiu se întind una în spatele celeilalte, într-un urcuș continuu; — apoi, dincolo de nisipuri, în depărtare, lanțul libic formează un zid de culoarea cretei, estompat oarecum de aburi violeți. În față, soarele scapătă. Cerul, la nord, e de un cenușiu șters, în timp ce la zenit, nori de purpură se alungesc pe bolta albastră, ca șuvițele de păr ale unei coame gigantice. Aceste dungi de flăcări se întunecă, porțiunile de azur dobândesc o paloare sîdefie; tufișurile, pietrele, pământul, totul pare să aibă acum o duritate de bronz; și în văzduh plutește un praf auriu atât de fin încât se confundă cu vibrațiile luminii.

SFÂNTUL ANTON

care are barba lungă și părul lung, e îmbrăcat într-o tunică din piele de capră și șade pe jos, cu picioarele încrucișate, împletind o

rogojină. De îndată ce apune soarele, oftează adânc și privește în depărtare:

Încă o zi! Încă o zi care a trecut!

Numai că altădată nu eram atât de nenorocit! Înainte de a se lumina de ziuă îmi făceam rugăciunile; apoi coboram la fluviu să aduc apă, și urcam pe cărarea pieptișă cu burduful pe umeri, cântând imnuri. După aceea îmi petreceam timpul dereticând prin colibă. Îmi luam sculele; și mă străduiam ca împletitura rogojinilor să fie cât mai uniformă, iar coșurile cât mai ușoare; căci pe atunci nici chiar cele mai neînsemnate îndeletniciri nu mi se păreau o corvoadă.

La ore hotărâte terminam lucrul; și rugându-mă cu brațele ridicate spre cer, simțeam cum parcă din slăvi mi se revarsă în inimă un izvor de milă și îndurare. Acum a secat. De ce oare?...

Se plimbă cu pas rar prin țarcul de bolovani.

Toți m-au dezaprobat când mi-am părăsit casa. Mama s-a prăbușit la pământ, pe moarte, sora mea îmi făcea din depărtare semne să mă reîntorc; iar cealaltă plângea, Ammonaria, copila pe care o întâlneam în fiecare seară când își aducea bivoliu la puț. A alergat după mine. Brațările de la glezne-i scânteiau prin norul de praf, și tunica ei despicată pe șolduri flutura în vânt. Bătrânul ascet care mă luase cu el a ocărât-o în gura mare. Cămilele noastre galopau necontenit; și n-am mai revăzut pe nimeni.

La început mi-am ales ca sălaş mormântul unui Faraon. Dar o vrajă stăruie în palatele acelea subterane unde bezna pare că se îndesește de fumul mirodeniilor de odinioară. Din adâncul sarcofagelor auzeam ridicându-se o voce tânguitoare care mă chema; sau pe neașteptate, vedeam înviind imagini-le îngrozitoare zugrăvite pe pereți; și am fugit la țărmul Mării Roșii, într-o cetățuie părăginită. Acolo îmi țineau tovărășie scorpionii, care se târau printre pietre, și pe deasupra capului,

vulturii care se roteau întruna pe cerul albastru. Noaptea eram sfâșiat de gheare, ciupit de clonțuri, atins ușor de aripi moi; și demoni înfricoșători îmi urlau în urechi, mă trânteau la pământ. Ba chiar o dată mi-au sărit în ajutor oamenii care mergeau cu o caravană la Alexandria, apoi m-au luat cu ei.

Atunci, am vrut să mă lumineze bătrânul Didim. Deși era orb, cunoștea Scriptura ca nimeni altul. Când se termina lecția mă lua de braț ca să se plimbe. Îl duceam la Paneum, de unde se vedea Farul și marea nețărmurită. Ne întorceam apoi prin port, strecurându-ne printre oameni de toate semințiile, erau până și Simmerieni, îmbrăcați în piei de urs, sau Gymnosofiști de la Gange, care-și frecau trupul cu bălegar de vacă. Și totdeauna pe ulițe se iscau încăierări din pricina evreilor care refuzau să plătească birurile, sau a răzvrătiților ce voiau să-i alunge pe romani. Altminteri, orașul era plin de eretici, de sectanți de-ai lui Manes, Valentin, Basilide, Arie – toți voiau să pună mâna pe tine, ca să discute și să te câștige de partea lor.

Și-acum încă, din când în când, parcă le mai aud vorbele. Zadarnic încerc să nu le iau în seamă fiindcă, orice aș face, ele mă răscolesc.

M-am refugiat la Colzim; și penitența mea a fost atât de aspră, încât nu mă mai temeam de Dumnezeu. Câțiva oameni s-au strâns în jurul meu spre a deveni anahoreți. Le-am impus o regulă practică ce se trăgea din ura față de smintelile Gnosei și față de aserțiunile filosofilor. De peste tot mi se trimiteau solii. Și lumea venea de la mari depărtări ca să mă vadă.

În vremea aceea prostimea-i schingiuită pe duhovnici, și setea mea de martiriu mă îndrumă spre Alexandria. Prigoana încetase de trei zile.

Pe când mă întorceam de acolo, am fost oprit de un val de lume, în fața templului lui Serapis. Era, mi s-a spus, ultima pildă pe care guvernatorul voia s-o mai dea. La mijlocul porticului, în bătaia soarelui, o femeie goală era legată de coloană, și doi soldați o biciuiau; la fiecare lovitură trupul i se zvârcolea. S-a răsucit spre mulțime cu gura deschisă, și

peste capetele oamenilor, pe sub lațele de păr care-i acopereau fața, mi s-a părut că o recunosc pe Ammonaria...

Nu mai că... aceea era mai înaltă... și minunat... de frumoasă.

Își freacă fruntea cu palmele.

Nu, nu! Nu vreau să mă mai gândesc la ea.

Altă dată, Atanasie m-a chemat să-l susțin împotriva Arieniilor. Toată disputa s-a mărginit la invective și batjocuri. Dar mai apoi el a fost ponegrit, deposedat de scaunul lui, alungat. Unde-i acum? Nu știu. Nimeni nu-mi dă nici o veste despre el. Toți discipolii mei m-au părăsit. Hilarion la fel ca toți ceilalți.

Avea cam cincisprezece ani când a venit; și inteligența lui era atât de iscoditoare, încât în fiecare clipă puneă întrebări. Apoi asculta cu un aer gânditor; și toate cele de care aveam nevoie mi le aducea fără să cârtească, mai sprinten decât o căprioară și cu o veselie ce-i făcea și pe patriarhi să râdă. Mi-era ca un fiu!

Cerul e roșu, pământul cu desăvârșire negru. Palele de vânt ridică-n aer trâmbe de nisip, ca niște lînțolii uriașe, care apoi pogoară. Deodată, într-o clipă de înseninare, trece un stol triunghiular de păsări, asemenea unei bucăți de metal ale cărei margini fremătă.

Anton le privește.

Ah! Cum aș vrea să le urmez!

De câte ori n-am contemplat, ca acum, cu invidie, corăbiile lungi, ale căror pânze seamănă cu aripile, și mai ales atunci când îi duceam departe pe cei ce-mi fuseseră oaspeți. Ce ceasuri minunate am petrecut împreună, ce desfătare sufletească! Nici unul nu m-a interesat mai mult ca Ammon; îmi povestea despre călătoria lui la Roma, de catacombe, de Coliseu, de pietatea femeilor ilustre și despre multe altele!...

și eu n-am vrut să plec cu el. De unde vine îndărătnicia mea de a duce o asemenea viață? Bine aș fi făcut dacă aș și rămas la călugării din Nitria, care mă rugau să stau la ei. Locuiesc în chilii separate, dar comunică totuși unii cu alții. Duminica, goarna îi adună pe toți la biserică, unde se găsesc trei biciuști cu care sunt pedepsiți delincvenții, hoții și intrușii, căci disciplina lor este foarte severă.

Nu sunt însă lipsiți de anumite plăceri. Credincioșii le aduc ouă, fructe, ba chiar și instrumente cu care să-și scoată spinii din tălpile picioarelor. Pe lângă Pisperi sunt podgorii, cei din Pabene au o plută cu care își aduc proviziile.

Dar cred că mult mai bine mi-aș fi slujit frații fiind un preot oarecare. Ca preot îi ajuți pe săraci, îi împărtășești pe credincioși, ai mare înrăurire în fiecare familie.

Și, de altminteri, nu toți laicii sunt damnați, și nu depindea decât de mine ca să fiu... de pildă... grămatic sau filosof. Aș fi avut în odaia mea un glob făcut din trestie, aș fi stat tot timpul cu o tăbliță în mână, înconjurat de tineri, iar la ușa mea ar fi atârnat ca emblemă o cunună de lauri.

Nu mai că în astfel de izbânzi e prea mult orgoliu. Soldat ar fi fost mai bine. Eram robust și îndrăzneț – tocmai destul ca să pot întinde funiile mașinilor de război, să cutreier păduri întunecoase, să intru cu coiful pe cap în orașele fumegânde!... De asemenea, nimic nu mă împiedica să cumpăr o slujbă de vameș la un pod oarecare; și călătorii mi-ar fi istorisit fel de fel de întâmplări, arătându-mi în bagajele lor felurite obiecte ciudate...

Neguțătorii din Alexandria se plimbă cu barca în zilele de sărbătoare pe râul Canope, și beau vin din calice de lotus, în sunetul tamburinelor care fac să se cutremure tavernele înșirate pe maluri! În depărtare, arborii tăiați în formă de con apără de vântul sudului tihna fermelor. Acoperișul casei înalte se sprijină pe colonete subțiri, așezate aproape una de cealaltă, ca ulucile unui gard; și printre ele stăpânul, întins pe un scaun lung, își vede toate pământurile, oamenii din lanuri care alungă păsările, teascul în care se storc strugurii, boii

care treieră grânele. Copiii lui se joacă în țărână, soția se apleacă să-l sărute.

În obscuritatea albicioasă a nopții apar, ici-colo, boturi țuguiate, urechi ciulite și ochi scânteietori. Anton se apropie de aceste arătări. Pietre se rostogolesc, animalele o iau la fugă. Fusese o haită de șacali.

A rămas unul singur, care stă în două labe, cu trunchiul arcuit și capul pieziș, bănuitor.

Cât e de drăgălaș! Aș vrea să-l mângâi ușurel pe spate.

Anton fluieră ca să-l cheme. Șacalul dispare.

Oh! Merge după ceilalți! Ce singurătate! Ce urât!

Râde cu amărăciune:

Ce poate fi mai frumos decât să încovoi la foc bețe de palmier, ca să faci din ele băte ciobănești și să împletești coșuri, să țeși rogojini, și apoi să le dai pe toate nomazilor, spre a primi în schimb o coajă de pâine în care îți rupi dinții. Ah! Nenorocitul de mine! Ce chinuri nesfârșite! Mai bine-ar fi să mor! Nu mai pot. Ajunge! Ajunge!

Bate din picior și se învârtește prin țarcul de bolovani, aproape alergând, apoi se oprește găfâind de oboseală, izbucnește în hohote de plâns și se întinde pe jos, într-o rână.

Noaptea e liniștită; puzderie de stele clipește pe cer; nu se aude decât țârăitul tarantulelor.

Cele două brațe ale crucii își aruncă umbra pe nisip. Anton, care plânge, o vede.

Cât sunt de slab, Doamne Dumnezeule! Curaj, să ne ridicăm!

Întră în colibă, scoate de sub spuză un tăciune, aprinde o torță și o așază pe laița de lemn în așa fel încât să-i lumineze cartea cea groasă.

Dacă aș reciti... Faptele Apostolilor?... Da... n-are importanță de unde!

„Văzu cerul deschizându-se și coborând o pânză uriașă, susținută din cele patru colțuri, pe care se găseau tot felul de animale pământești și dobitoace sălbătice, și târătoare și paseri; și o voce îi spuse: Petre, ridică-te! Ucide, și mănâncă!”

Așadar Domnul voia ca apostolul său să mănânce de toate?... În vreme ce eu...

Anton rămâne cu bărbia proptită în piept. Foșnetul paginilor răsfoite de vânt îl face să ridice capul; și citește:

„Evreii îi uciseră pe toți dușmanii lor cu săbiile, și făcură mare măcel, așa că îi aveau la cheremul lor pe cei ce îi urau.”

Urmează numărătoarea oamenilor uciși de ei: șaptezeci și cinci de mii. Suferiseră foarte mult. De altminteri, dușmanii lor erau dușmanii Dumnezeului adevărat. Și cât s-or fi bucurat răzbunându-se și căsăpindu-i pe idolatri! Fără îndoială că orașul era plin de morți! Zăceau la porțile grădinilor, pe scări, prin încăperi și în mormane atât de mari, încât ușile nu se mai puteau închide!... Dar iată că mă gândesc acum la omoruri și la sânge!

Deschide cartea în altă parte.

„Nabucodonosor se prosternă cu fața la pământ și i se închină lui Daniil.”

Oh! Asta-i bine! Preaînaltul îi ridică pe profeți mai presus de regi; și totuși, acesta o ducea numai într-o petrecere, mereu beat de trufie și de plăceri. Dar Dumnezeu l-a pedepsit prefăcându-l în animal. Și umbla în patru labe!

Anton începe să râdă; și întinzându-și brațele, întoarce din întâmplare paginile cărții. Ochii-i cad peste această frază:

„Ezechil avu o mare bucurie când îi văzu sosind. Le arătă parfumurile, aurul și blănurile, toate aromele, uleiurile binemirosoare, toate vasele lui de preț și ce alte comori mai avea.”

Îmi închipui... cum se vedeau îngrămădite până în tavan pietre prețioase, diamante și darici. Un om care are asemenea scumpeturi nu mai este asemenea celorlalți. El cugetă în vreme ce le cântărește în palme că-i stăpân pe roadele unor strădării nenumărate, și parcă pe însăși viața popoarelor, pe care ar fi sorbit-o și pe care o poate risipi. Este o precauție folositoare regilor. Nici cel mai înțelept dintre toți nu s-a lipsit de ea. Corăbiile îi aduceau fildeș, maimuțe... Ia să vedem.

Răsfoiește cu înfrigurare.

Aha! Iată:

„Regina din Saba, cunoscând gloria lui Solomon, veni să-l ispitească, dându-i să dezlege felurite ghicitori.”

Cum credea ea că-l poate duce în ispită? Și Diavolul a tot încercat să-l ispitească pe Isus! Dar Isus a triumfat pentru că era Dumnezeu, iar Solomon, poate, datorită științei lui de magician. E sublimă această știință! Căci lumea – așa după cum mi-a explicat un filosof – formează un tot ale cărui părți se influențează unele pe celelalte, ca organele unui singur corp. Este vorba de a cunoaște iubirea și repulsia firească

dintre lucruri, și apoi de a le pune în acțiune... S-ar putea deci modifica tot ceea ce pare a fi o ordine imuabilă?

În clipa aceea, cele două umbre desenate în spatele lui de brațele crucii se alungesc înainte. Seamănă cu două coarne uriașe; Anton strigă:

Ajută-mă, Doamne!

Umbra revine la locul ei.

Ah!... A fost o închipuire! Nimic altceva!

N-am de ce să-mi chinui sufletul. N-am nimic de făcut!... Absolut nimic de făcut!

Se așază și își încrucișează brațele.

Totuși... mi s-a părut că-l simt cum se apropie... Dar de ce-ar veni? Parcă eu nu-i cunosc vicleniile? L-am alungat pe monstruosul anahoret care îmi oferea, râzând, pâinișoare calde, pe centaurul care încerca să mă urce pe crupa lui – și pe copilul acela negru, iscat dintre nisipuri, care era foarte frumos, și care mi-a spus că este *duhul desfrânării*.

Anton se plimbă agitat încoace și-ncolo.

Din porunca mea s-a clădit acea mulțime de schivnicii sfinte, pline de călugări ce poartă cilicii pe sub veșmintele lor din piele de capră, și atât de numeroși că poți alcătui cu ei o armată! Am vindecat bolnavi de la distanță; am alungat diavoli; am trecut fluviul printre crocodili; împăratul Constantin mi-a scris trei scrisori; Balacius, care a scuipat pe ele, a fost sfărțec de propriii săi cai; norodul din Alexandria se bătea să mă vadă când am reapărut, și Atanasie m-a însoțit pe drum. Dar și câte cazne! Iată, sunt mai bine de treizeci de ani de când mă tot chinui în pustietatea deșertului. Am ținut

pe șale optzeci de livre de bronz, ca Eusebiu; mi-am lăsat trupul, precum Macarie, înțepat de gănganii; am stat cincizeci și trei de nopți fără să închid ochii, ca Pacomie; și cei ce sunt decapitați, schingiuiți sau arși pe rug au, poate, mai puține virtuți, fiindcă viața mea e un martiriu continuu.

Anton merge mai potolit.

Fără îndoială că nimeni pe lumea asta nu trăiește într-o stare mai jalnică decât mine. Inimile milostive se împuținează. Nu mi se mai dă nimic. Haina mi s-a tocit. Nu am sandale, nu am nici strachină! Căci am împărțit familiei și săracilor toate bunurile mele, fără a-mi opri nici o para. Or, chiar și pentru a-mi face rost de sculele necesare muncii mele, tot mi-ar trebui niște bani. Nu mulți, o mică sumă!... Aș chibzui-o.

Părinții de la Niceea, în robe de purpură, stăteau, ca magii, pe tronuri, de-a lungul peretelui; și au fost ospătați la un banchet și copleșiți de onoruri, mai cu seamă Pafnutie, pentru că e chior și șchiop, de pe vremea persecuției lui Dioclețian! Împăratul i-a sărutat de câteva ori ochiul crăpat; ce prostie. De altminteri, Sinodul avea membri cât se poate de infami! Un episcop din Scitia, Teofil; un altul din Persia, Ioan; un văcar, Spiridon! Alexandru era prea bătrân. Atanasie ar fi trebuit să se arate mai blând cu arienii, pentru a obține de la ei concesiuni.

Și ei ar fi făcut. N-a vrut însă să mă asculte. Cel care vorbea împotriva mea – un tânăr cu barba creastă – îmi arunca, foarte calm, obiecții viclene; și, în timp ce eu îmi căutam cuvintele, ei mă priveau cu răutate, lătrând ca niște hiene. Ah! De ce nu-l pot hotărî pe împărat să-i surghiunească, sau mai degrabă să pună să fie biciuiți, sfărtecați, să-i văd chinându-se. Căci și eu îndur multă suferință!

Sleit de puteri se sprijină de colibă.

Mă simt sfârșit pentru că am postit prea mult. Dacă aș mânca... o bucată de carne, măcar o singură dată.

Închide ochii vlăguit.

Ah! Carneea sângerie... un ciorchine de strugure din care să muști... laptele covăsit care tremură într-o strachină!...

Dar ce-i cu mine?... Ce am?... Simt cum inima-mi crește ca marea ce se umflă înainte de furtună. O nespūsă moleșală mă cuprinde și prin aerul cald mi se pare că plutește un miros parfumat de păr de femeie, deși nici o femeie n-a venit pe-aici...

Se întoarce spre cărarea ce șerpuiește printre stânci.

Pe aici soșesc ele, legănându-se în litierele purtate de brațele negre ale eunucilor. Coboară și, împreunându-și mâinile cu degete încărcate de inele, îngenunchează. Îmi povestesc neliniștea lor. Le chinuie nevoia unei voluptăți supraomenești; ar vrea să moară, au visat zei care le cheamă; și faldurile rochiilor lor îmi ating picioarele. Eu le resping. „O, nu, spun ele, încă nu! Ce trebuie să fac?“ Orice penitență li se pare bine-venită. Le vor pe cele mai aspre, vor să împartă supliciile cu mine, să trăiască în pustietatea mea.

E multă vreme de când n-am mai văzut nici una! Poate că or mai veni! De ce nu? Dacă deodată... aș auzi clinchetul unor zurgălăi de catâr prin munți. Mi se pare...

Anton se cațără pe o stâncă de lângă cărare; și se apleacă sfredelind bezna cu privirea.

Da, acolo jos, în adâncuri, se mișcă ceva, de parc-ar fi niște oameni ce caută drumul. Ea e acolo! S-au rătăcit.

Strigă

Prin partea asta! Vino! Vino!

Ecoul repetă: „Vino! Vino!“